

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

114

ਸਿਮਰਨ

ਭਾਗ-ਪ

‘ਖੜੀ’

ਸਿਮਰਨ

ਭਾਗ-੫

ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ 'ਧਿਆਨ' ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ — ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਵੱਲ 'ਧਿਆਨ' ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜਾਂ ਮੇਲ (communion) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਥਵਾ ਉਸਦਾ ਚੰਗਾ-ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਲੈਂਦੇ — ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ 'ਧਿਆਨ' ਨਹੀਂ ਖੁੱਭਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਉਸਦਾ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲੜ੍ਹਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ, ਸੰਗਤ, ਸਾਂਝ ਅਥਵਾ 'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੇਡੀਊ ਜਾਂ ਟੇਪ-ਰਿਕਾਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਜਾਂ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਪਰ ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਘਰੋਗੀ ਝਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਹੋਰ 'ਅਨੇਕ-ਚਿੰਤਨ' ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਆਮ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ 'ਸਿਮਰਨ' ਵਿੱਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ।

ਜਦ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਜਾਂ 'ਧਿਆਨ' ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਸਿਮਰਨ ਵੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗ ਜਾਂ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਇਲਾਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਾਰਸ-ਕਲਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ॥

ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਹਿਰਨ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ॥

(ਪੰਨਾ-੯੭੩)

ਦੂਜੇ ਲਡੜਾਂ ਵਿੱਚ 'ਚੇਤੰਨਤਾ' ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਮ-ਪਰਮ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਸਭ ਥੇ-ਧਿਆਨੇ, ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਜਾਂ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ 'ਸਿਮਰਨ' ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਲਾਹੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਯ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ —

ਧਰਮ

ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ

ਧਰਮ ਮੰਦਰ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਸਤਿਸੰਗ

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ

ਕੀਰਤਨ

ਜਪ-ਤਪ

ਕਰਮ-ਕਿਆ

ਆਦਿ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ — ਬਲਕਿ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿੱਘਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਵਹਿ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਭਰਮਾਵਹਿ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬)

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ॥

ਮਨਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੯)

ਪੜੇ ਸੁਨੇ ਕਿਆ ਹੋਈ

ਜਉ ਸਹਜ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੋਈ॥

(ਪੰਨਾ-੬੫੫)

ਹਿ੍ਰਦੈ ਕਪਟੁ ਮੁਖ ਗਿਆਨੀ॥

ਝੂਠੇ ਕਹਾ ਬਿਲੋਵਸਿ ਪਾਨੀ॥

(ਪੰਨਾ-੬੫੬)

'ਚੇਤੰਨਤਾ' ਅਥਵਾ 'ਧਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਜੀਵ ਅਥਵਾ ਮਾਦਾ ਚੀਜ਼ਾਂ (matter) ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸੜ੍ਹਾ ਤੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ, ਸੰਗਤ, ਸਾਂਝ ਅਥਵਾ ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਮਿਲਿਐ ਮਿਲਿਆ ਨ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਜੇ ਹੋਇ॥

ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ॥

(ਪੰਨਾ-੧੬੧)

ਜੇ ਦਿਲ ਮਿਲਿਆ ਸੁ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਰੇ ਸੋਈ॥

ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਲੋਚੀਐ ਬਾਤੀ ਮੇਲੁ ਨ ਹੋਈ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੫)

ਇਨਸਾਨ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸੇ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਦਾ ਹੀ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੇਤਨਤਾ (consciousness) ਅਤਿ ਤੀਖਣ, ਤੀਬਰ ਤੇ ਸੂਖਮ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ (subtle feelings) ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਉੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਰੰਗ-ਰਸ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੇਤਨਤਾ ਨੀਵੀਂ, ਮੋਟੀ-ਠੁਲ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਖਮ ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦਾ 'ਧਿਆਨ' ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਦੈਵੀ-ਚੇਤਨਤਾ, ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਰਗੀ ਠੁਲ੍ਹੀ ਤੇ ਮਾਦੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

ਜੇ ਨ ਸੁਨਹਿ ਜਸੁ ਪਰਮਾਨੰਦਾ॥

ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਤੇ ਮੰਦਾ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੮)

ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੭)

ਬਿਨੁ ਸੰਗਤੀ ਸਭਿ ਐਸੇ ਰਹਹਿ ਜੈਸੇ ਪਸੁ ਢੋਰ॥

(ਪੰਨਾ-੪੨੭)

ਜਿਹਵਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਸਾਦਿ ਲੋਭਾਨਾ॥

ਪਸੁ ਭਏ ਨਹੀ ਮਿਟੈ ਨੀਸਾਨਾ॥

(ਪੰਨਾ-੬੦੩)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਕੀਨੀ ਰਚਿਓ ਧੰਧੈ ਝੂਠ॥

ਸੁਆਨ ਸੂਕਰ ਬਾਇਸ ਜਿਵੇ ਭਟਕਤੁ ਚਾਲਿਓ ਉਠਿ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੦੪)

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨ ਭਾਈ॥

ਪਸੁ ਭਏ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਜਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬੦)

ਮਨਮੁਖ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੂੜਿਆਰ ਫਿਰਹਿ ਬੇਤਾਲਿਆ॥

ਪਸੁ ਮਾਣਸ ਚੰਮਿ ਪਲੇਟੇ ਅੰਦਰਹੁ ਕਾਲਿਆ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੯੪)

ਸਾਡੀ 'ਪਸੁ-ਬਿਰਤੀ' ਜਾਂ 'ਨੀਵੀਂ ਚੇਤਨਤਾ' ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਅਥਵਾ ਇਸ ਨੂੰ

ਉਚੇਰਾ, ਚੰਗੇਰਾ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਪਾਇਣ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਾਧਨ
ਅਥਵਾ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ —

‘ਸਤਿ-ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧਸੰਗਤ’

ਸਾਂਘ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਪ ਪਲਾਇਨ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਨ ਗਾਇਨ॥

(ਪੰਨਾ-੨੭੧)

ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਇ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅੰਤਰਿ ਉਰ ਧਾਰੈ॥

ਪਸੁ ਪ੍ਰੇਤ ਮੁਘਦ ਪਾਥਰ ਕਉ ਤਾਰੈ॥

(ਪੰਨਾ-੨੭੪)

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ਸਾਂਘ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ॥

ਨਾਨਕ ਦੁਰਮਤਿ ਛੁਟਿ ਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਸੇ ਚੀਤਿ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੭)

ਜਿਉ ਛੁਹਿ ਪਾਰਸ ਮਨੂਰ ਭਏ ਕੰਚਨ ਤਿਉ ਪਤਿਤ ਜਨ

ਮਿਲਿ ਸੰਗਤੀ ਸੁਧ ਹੋਵਤ ਗੁਰਮਤੀ ਸੁਧ ਹਾਂਧੇ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੯)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਪਤਿਤ ਨਿਸਤਾਰੇ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੧੬/੨)

ਕਿਸੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਉਤੇ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ‘ਧਿਆਨ’ ਅਥਵਾ
‘ਸੁਰਤੀ-ਬਿਰਤੀ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਇਕੀ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ ਅਥਵਾ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ ‘ਧਿਆਨ’ ਅਤਿ
ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਜਿੰਨਾ ਛੂੰਘਾ, ਇਕਾਗਰ ‘ਇਕ-ਸੂਈ’ ਤੇ ਤੀਖਣ ‘ਧਿਆਨ’ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ
ਲਾਵਾਂਗੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਾਰਜ ਸੁਹਣਾ, ਸਾਰਬਿਕ ਤੇ ਲਾਭਵੰਦ ਹੋਵੇਗਾ।

ਧਿਆਨ ਦਿਤੇ ਬਗੈਰ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵਿਉਂਤ, ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ
ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ।

ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜ —

ਅਧੂਰੇ

ਗਲਤ

ਲਾਭਹੀਣ

ਹਾਨੀਕਾਰਕ

ਦੁਖਦਾਈ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਧਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਭੀ —

ਫੋਕੇ

ਰਸ-ਹੀਣ

ਭਾਵਨਾ-ਹੀਣ

ਲਾਭ-ਹੀਣ

ਮੁਰਦਾ ਸਾਧਨ

ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬੇ-ਧਿਆਨੀ ਨਮਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣਾ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਕਿ 'ਧਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਨਿਸਫਲ ਹੀ ਹਨ।

ਜਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨਾਹੀ ਤਿਨ ਕੂਰੇ ਗਾਢਨ ਗਾਢੇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੭੧)

ਜੋ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਾਕਤ ਕਾਮਨਾ ਅਰਥਿ ਦੁਰਗੰਧ ਸਰੇਵਦੇ
ਸੋ ਨਿਹਫਲ ਸਭੁ ਅਗਿਆਨੁ॥੧॥

ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਤੀਤਿ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਗਾਵਿਆ ਬਾਇ ਪਵੈ
ਸੋ ਪਾਵੈ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ॥

ਜੋ ਬਿਨੁ ਪਰਤੀਤੀ ਕਪਟੀ ਕੂੜੀ ਕੂੜੀ ਅਖੀ ਮੀਟਦੇ
ਉਨ ਕਾ ਉਤਰਿ ਜਾਇਗਾ ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨੁ॥ (ਪੰਨਾ-੨੩੪)

ਟੈਲੀਫੋਨ (telephone) ਰਾਹੀਂ ਗੱਲ ਕਰਨ ਅਥਵਾ ਮੇਲ-ਜੌਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨੰਬਰ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਨੰਬਰ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਜਾਂ ਰਿਸੀਵਰ (receiver) ਨਾ ਚੁਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ —

ਗੱਲ-ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀ
ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ, ਭਜਨ-ਬੰਦਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਥਵਾ ਧਿਆਨ 'ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ' ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ, ਛੂੰਘੇ ਤੇ ਅੰਤਿ ਸੂਖਮ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਥਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪਾਰਸ-ਕਲਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੀ।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੁਆਰਾ ਤਾਰੀਦੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਇਕ ਮਨਿ ਏਕੁ ਧਿਆਈਐ ਮਨ ਕੀ ਲਾਹਿ ਭਰਾਂਤਿ॥ (ਪੰਨਾ-੪੭)

ਪਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤਾ॥

ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ

ਏ ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਧਿਆਇ ਤੂ
ਇਕ ਮਨਿ ਇਕ ਚਿਤਿ ਭਾਇ॥

ਇਕ ਚਿਤਿ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇ ਸੁਆਮੀ
ਲਾਇ ਪੀਤਿ ਪਿਆਰੇ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪)

ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਜੋ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਕਰੇ
ਤਿਸ ਜਮਕੰਕਰ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ॥

ਇਕ ਮਨ ਇਕੁ ਆਰਾਪਣਾ
ਗਰਮਤਿ ਆਪ ਗਵਾਇ ਸਹੇਲੇ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗ. ੫/੬)

‘ਪਿਆਨ’ ਅਥਵਾ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਬਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ –

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤਾ॥
ਮਨਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤਾ॥

ਜਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯) ਅਪੈ ਜੀਓ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ਹੈ

ਹਮ ਕਰਮਹੀਣ ਕੁਝਿਆਰੀ॥ (ਪੰਨਾ-੫੨੮)

ਆਜ਼ਹਾ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਸ਼ਟੁ ਤ ਅਮਲਾ ਦ੍ਰਸ਼ਟਾਤ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ 'ਮਾਇਕਾ
ਜੀਵਨ' ਹੀ ਹੈ।

‘ਜੀਵ’ ਹਉਮ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਮ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਖੁਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਥਵਾ ‘ਦੂਜੈ ਭਾਉ’ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੈ —

ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ ॥

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ॥

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਨਟਿ ਬਾਜੀ ਪਾਈ॥
ਮਨਮੁਖ ਅੰਧ ਰਹੇ ਲਪਟਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੦)

ਨਾਥ ਕੜ੍ਹਾ ਨ ਜਾਨਉ॥
ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਕੈ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਉ॥
ਇਨ ਪੰਚਨ ਮੇਰੋ ਮਨੁ ਜੁ ਬਿਗਾਰਿਓ॥
ਪਲੁ ਪਲੁ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਅੰਤਰੁ ਪਾਰਿਓ॥

(ਪੰਨਾ-੨੧੦)

ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ-ਹੋਏ
ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ 'ਮਾਇਆ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ' ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ —

ਖਿਆਲ

ਕਲਪਨਾਵਾਂ

ਸੋਚ

ਰੀਝਾਂ

ਆਸਾਂ

ਪਿਆਰ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਨਿਸਚਾ

ਸ਼ਰਧਾ

ਸੰਗਤ

ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ

ਕਰਮ-ਧਰਮ

ਘਾਲਣਾ

ਅਥਵਾ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਰੰਗਤ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ
ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ —

ਚੇਤੰਨਤਾ

ਧਿਆਨ

ਸੁਰਤੀ

ਬਿਰਤੀ

ਲਿਵ

— ਇਸ ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਅਚੇਤ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਐਸੀ
ਖੁੱਭ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡਾ 'ਧਿਆਨ' ਜਾਣਾ ਅਸੰਭਵ
ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਝੂਠੀ ਮਾਇਆ ਦੀ —

ਚੇਤਨਤਾ

ਖਿਆਲ

ਧਿਆਨ

ਰੰਗਤ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਬਿਰਤੀ

ਲਿਵ

— ਆਦਿ, ਪਿਛਲੇ ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ 'ਮਾਇਆ' ਦੀ —

ਸੰਗਤ ਕਰਨ

ਖਿਆਲ ਕਰਨ

ਯਾਦ ਕਰਨ

ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ

ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ

ਨਾਲ ਇਤਨੀ ਦਿੜ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਕੀ ਚੇਤਨਤਾ (materialistic consciousness) ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ-ਰੂਪ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ 'ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ' ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਸੀਂ —

ਜੰਮਦੇ

ਜੀਉਂਦੇ

ਵਿਚਰਦੇ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ

ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ

ਮਰਦੇ

ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਂਦੇ ਅਤੇ

ਫਿਰ ਮੁੜ ਜੰਮਦੇ ਹਾਂ।

ਹਰਿ ਬਿਸਰਿਐ ਕਿਉ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ਨਾ ਮਨੁ ਰੰਜੀਐ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਛੋਡਿ ਅਨ ਲਾਗੈ ਨਰਕ ਸਮੰਜੀਐ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੮)

ਜਾਮਿ ਜਾਮਿ ਮਰੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਜੰਮੈ॥

ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ॥

ਜਿਨ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣੀ ਅੰਧਾ ਤਾ ਦੁਖ ਸਹੈ ਪਰਾਣੀਆ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨੦)

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬਹੁ ਭਰਮਿਆ॥

ਕਿਰਤ ਰੇਖ ਕਰਿ ਕਰਮਿਆ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬੩)

ਅਸੀਂ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ, ਕ੍ਰਿਆ ਅਥਵਾ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ
ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ — ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਤੋਂ ਵੀ ਕਈ ਗੁਣਾ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਰ ਮੈਲ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਦੇ — ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਲੇਖਾ-
ਜੋਖਾ’ ਘਾਟੇ (debtor balance) ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਨਿਘਰਦੇ ਜਾਂਦੇ
ਹਾਂ।

ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਵਸਤੂ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਦਾ ਰੁਖ
ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਫੌਰਨ ਉਚੇਰੇ-ਚੰਗੇ ਰੁਖ ਵੱਲ ਮੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ
ਮਲੀਨ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਤਿ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਚੁਕਿਆ
ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਮਨ ਦਾ ਰੁਖ ਅਥਵਾ ਧਿਆਨ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ
ਮੋੜਨਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਇਹ ਉਲਟੀ ਪ੍ਰਕਿਆ ਅਥਵਾ ਆਤਮਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤਿ ਲੰਮੇਰੀ ਅਤੇ ਕਠਿਨ
'ਖੇਲ' ਹੈ, ਜੋ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ-ਪਿਆਰਿਆਂ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ 'ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਗਤ'
ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਖੀ ਤੇ ਜਲਦੀ ਸੰਭਵ ਹੋ
ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਖਿਨਹੂੰ ਕਿਰਪਾ ਸਾਂਧੂ ਸੰਗ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁੰ ਲਾਇਓ॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੯)

ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵੈ ਸਾਂਧੂ ਸੰਗੁ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ॥

(ਪੰਨਾ-੭੧)

ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵਾਹ ਅਥਵਾ ਜੋਰ ਲਾ
ਕੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਓਟ ਅਥਵਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸਾਡਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ
ਦੈਵੀ-ਮੰਡਲ ਅਥਵਾ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਓਟ ਜਾਂ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਕਤਹੂੰ ਧਾਵੈ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਅਸਥਿਤਿ ਮਨੁ ਪਾਵੈ॥

(ਪੰਨਾ-੨੭੧)

ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਸੰਤਨ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਿਨ ਮਨੁ ਵਸਿ ਕੀਨਾ॥

(ਪੰਨਾ-੯੧੫)

ਮਨੁਆ ਚਲੈ ਚਲੈ ਬਹੁ ਬਹੁ ਬਿਧਿ

ਮਿਲਿ ਸਾਂਧੂ ਵਸਗਤਿ ਕਰਿਆ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੬੪)

ਮਨ ਅਸਾਧੁ ਨ ਸਾਧੀਐ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਾਧਿ ਸਧਾਇਆ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਮਨ ਵਸਿ ਆਇਆ।

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੨੬/੬)

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਾਨੂੰ ‘ਸਾਧ-ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ਸਤਿਸੰਗਤ
ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਰੀਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ —

ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਧਾਰੇ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩)

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਹਿਰੇ ਖਿਨ ਮਾਹਿ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸੁਨਾਹਿ॥

(ਪੰਨਾ-੧੯੫)

ਜੀਤ ਜਨਮੁ ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕ

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜਪਿ ਇਕ ਖਿਨਾ॥

(ਪੰਨਾ-੨੧੦)

ਮਹਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਾਧ ਕਾ ਸੰਗੁ॥

ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਲਾਗੈ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗੁ॥

(ਪੰਨਾ-੩੯੨-੩੯੩)

ਨਾਨਕ ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਛੈ ਛੁਕਟੀ॥

(ਪੰਨਾ-੫੨੮)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਘਾਲਾ॥

(ਪੰਨਾ-੬੧੭)

ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤਿਅੰਤ ‘ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ’ (gravity) ਹੈ, ਜਿਸਦੀ
ਵਜ਼ਾ ਨਾਲ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਦਾਲੇ-ਪੁਦਾਲੇ ਕਈਆਂ ਮੀਲਾਂ ਤਾਈਂ ਇਹ ਆਕਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ
ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਤੋਂ ਉਪਰ ਅਨੰਤ ‘ਪੁਲਾੜ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ
ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜੀ
ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ‘ਕਾਇਨਾਤ’ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਉਪ-ਗ੍ਰਹਿ
ਜਾਂ ‘ਸਿਤਾਰੇ’ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਵੀ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਰਜੇ ਦੀ
ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਹਿ
ਦੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਕਰਖਣ-
ਸ਼ਕਤੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਤੇ ਤੌਰ ਤੇ — ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਚੰਦ੍ਰ-ਗ੍ਰਹਿ’ ਵਿੱਚ
ਵੀ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ‘ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ’ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਵਾਯੂ-
ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਖਿੱਚ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ
(centre) ਵੱਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ ਵੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਮਾਇਕੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ 'ਮਾਇਆ' ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ — ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸ 'ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ' ਵਿੱਚ 'ਪਲਚ ਪਲਚ' ਕੇ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਲਚ ਪਲਚ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਪਚਿਆ

ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਤਿਨਿ ਦੀਨਾ ਧਾਕੁ॥

(ਪੰਨਾ-੯੨੫)

ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ' ਜਾਂ ਖਿੱਚ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ-ਸੀਝਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਅਨੁਭਵੀ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੈਵੀ ਚਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਵੀ ਸਾਡਾ ਮਨ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਕੀ ਆਕਰਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਮਾਇਕੀ 'ਅਗਨ-ਸੋਕ-ਸਾਗਰ' ਵਿੱਚ ਗੋਤੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਮਹਾ ਅਭਾਗ ਅਭਾਗ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਨ ਪੀਜੈ॥

ਤਿਨਾ ਤਿਸਨਾ ਜਲਤ ਜਲਤ ਨਹੀਂ ਬੂਝਹਿ

ਡੰਡੁ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਾ ਦੀਜੈ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੨੫)

ਇਸ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਾਂਈ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨਾ ਚਿਰ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਧਿਆਨ' ਨਾਮ-ਬਾਣੀ-ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਫੌਰਨ ਅਣਜਾਣੇ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਦੈਵੀ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ 'ਧਿਆਨ' ਦੀ ਸੁਰਤੀ 'ਆਤਮਿਕ-ਮੰਡਲ' ਦੇ ਦੈਵੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਦੇ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸਤੋਂ ਉਲਟ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਤਮਿਕ-ਵਾਤਾਵਰਣ (aura) ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਮਲੀਨ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡਾ 'ਧਿਆਨ' ਮੁੜ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਦੇ 'ਧਿਆਨ' ਨੂੰ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਸਿਮਰਨ ਵੱਲ ਮੌਜੂਦ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਤਸੰਗਤਿ ਲਗਿ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੪)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣ ਲਾਗਿਆ॥

(ਪੰਨਾ-੮੫੭)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਕੀ ਹਰਿ ਪਿਆਰੀ
ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ੍ਰ ਮੀਠਾ ਮਨਿ ਭਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ-੮੬੪)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ੍ਰ ਚਿਤਾਰਾ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੭)

ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਹਰਿ ਨਾਮ੍ਰ ਧਿਆਈਐ॥

(ਪੰਨਾ-੮੦੪)

ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਪੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸਮਾਗੈ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੭)

ਸਚੁ ਰੂਪੁ ਸਚੁ ਨਾਉ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਿਖਾ ਸਮਝਾਇਆ॥

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੬/੧)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਸਾਧਨਾ ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਧਿਆਈ॥

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੬/੪)

ਇਹ 'ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ' ਅਥਵਾ 'ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਕੋਈ ਅੱਡਰੇ ਦੇਸ਼, ਟਾਪੂ ਜਾਂ
ਗ੍ਰਾਹਿ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਉਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਦੀ
ਸੂਖਮ ਅਵੱਸਥਾ ਅਥਵਾ ਖੇਲ੍ਹ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਾਂ
ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ —

ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਸੋਝੀ ਪਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਇ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਛਾਣੁ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਦਿਬ ਦਿਸਟਿ ਗੁਰ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿ ਸਿਖ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ॥

ਰਤਨ ਪਾਰਖੂ ਹੋਇ ਕੈ ਰਤਨਾ ਅਵਲੋਈ॥

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੬/੨)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ —

ਓਟ

ਪ੍ਰੇਰਣਾ

ਅਗਵਾਈ

ਸਹਾਇਤਾ

— ਲੈਕੇ ਮਨ ਦੇ 'ਧਿਆਨ' ਜਾਂ 'ਸੁਰਤੀ-ਬਿਰਤੀ' ਦੇ ਰੁਖ ਨੂੰ 'ਆਤਮਿਕ-
ਮੰਡਲ' ਵੱਲ ਮੋੜਨਾ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਦੈਵੀ ਕਰਤੱਵ ਹੈ।

— ਚਲਦਾ

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096